

מראי מקומות - סוכה

כה.

א. ת"ש שבת בתל

הק' הערוך לנה, ל"ל כל הני קו', ולמה לא ידעה הגמ' דיכול לתרץ דעביד ל' בהוצא ודפנא. וע"ש שביאר איך שבכל קו' ה' נראה דוחק להגמ' לתרץ כן, ולכן סבר להביא רא"י דמה שאינו עומד ברוח הוי מחיצה.

במקום שתבטל הקבועה, או להיפוך, דהתורה רק חי' האיסור אבל היכא דע"י התחלתו תבטל הקבועה אינו רשאי להתחיל, וצ"ע). ולדינא, פסק הרמ"א (או"ח לח, ח) כשי' הר"ן, וע' מ"ב (שם כ"ט) שהביא בשם הריטב"א דאפי' במצוה גדולה אי"צ להפסיק, ונראה מדבריו דהגם דפסק כהר"ן, מ"מ דין הריטב"א אמת.

ב. שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה

כ' תוס' (ד"ה שלוחי) דהא דאמרי' עוסק במצוה פטור מן המצוה הוא רק היכא דאינו יכול לקיים שניהם, אבל היכא דיכול לקיים שניהם ודאי מחוייב לקיים שניהם, דודאי מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו חייב בשאר מצוות, וכן הביא רא"י מפרוטה דר' יוסף, ע"ש. אבל הר"ן (יא. מדפי הרי"ף) חולק, וס"ל דאפי' היכא דיכול לקיים שניהם, מ"מ כיון דעסוק כבר במצוה א', שוב אינו מחוייב לעשות מצוה אחרת. ומה דלובש ציצית ושומר אבידה חייבים לעשות מצוות, התם משום דאינם עוסקים בהמצוה כלל, אלא רק מקיימים המצוה, ואין שום פטור על המקיים מצוה, רק על העוסק במצוה. וסיים הר"ן דגם הוא מודה דאם תוך כדי שעוסק במצוה ראשונה הוא ג"כ יכול לקיים האחרת בלי טירחא כלל, ודאי יש לו לעשות כן, דמהיות טוב אל תקרא רע, אבל משמע דאפי' זה אינו חיוב גמור.

ג. שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה

ומבואר בגמ' דטעם הפטור הוא משום דעוסק במצוה וכו'. והק' הפני יהושע, א"כ למה נקיט לה הכא בסוכה טפי מבשאר מקומות, כגון פסח וכו'. ות' דנקט סוכה לרבותא, אע"ג דבכל שעה ושעה עובר במצוות עשה דסוכה, מ"מ אמרי' עוסק במצוה אחרת פטור ממצוות סוכה. עוד כ' דשאני מצוות ישיבת סוכה משאר מצוות עשה, דבשאר מצוות עשה, הרי הוא מבטל העשה בשב ואלא תעשה, אבל במצוות ישיבת סוכה, מה שהוא עובר בהעשה הוא בקום ועשה, דכשאוכל חוץ מן הסוכה, הרי הוא מבטל המצוה בידיים. וע' רעק"א דהשואל הק' לו להיפוך (וכסברת הפנ"י), איך ילפי' מחתן לסוכה, הא בסוכה הרי הוא מבטל המצוה בידיים, וא"כ מהכ"ת לומר בה עוסק במצוה וכו'. וכ' לו רעק"א דשגג בזה, דבאמת אין שום איסור לאכול חוץ מן הסוכה, אלא שיש חיוב עליו ללכת לאכול בסוכה, ואם אינו עושה כן, הרי הוא מבטל המצוה בשוא"ת (ומדמה זה למצוות ציצית לשי' המרדכי, דס"ל דאין איסור ללבוש בגד של ד' כנפות בלי ציצית, אלא דאם לבש בגד של ד' כנפות, חל עליו חיוב לעשות עליו ציצית). אבל ע' במנחת חינוך (שכ"ה, י'), דכ' דהא דאין שייך מצוה הבאה בעבירה בסוכה גזולה, משום דנהי דלא קיים המצוה דאכילה תוך הסוכה, אבל מ"מ אינו נחשב כמי שאכל חוץ לסוכה, וא"כ צריך קרא למעט סוכה גזולה לומר דהסוכה פסולה והוי אוכל מחוץ לסוכה. וע' בשערי ישר (ג, יט, ד"ה ואם אמנם, עמ' רכה) שכ' דדברי המנ"ח שייכי רק אם יש איסור לאכול מחוץ לסוכה, וא"כ שייך לומר דאפי' אם לא קיים המצוה לאכול בסוכה, אבל עכ"פ לא אכל חוץ מן הסוכה, וא"כ לא ביטל העשה, וכהפני יהושע. והשע"י כ' דאינו מסתבר כדברי המנ"ח, אלא דהחיוב מוטל אקרקפתא דגברא, דאם צריך לאכול, יש חיוב שמוטל עליו לאכול בסוכה, ואם לא קיים מצוה זו, נמצא דביטל מצוה שהיתה מוטלת עליו.

ד. שלוחי מצוה

פרש"י, כגון ללמוד תורה. הק' האור שמח (הל' ת"ת, א, ב), הא אי' בירושלמי (שבת א, ב) דלא אמרי' עוסק במצוה וכו' במצוות ת"ת, ות' ע"פ מש"כ תוס' בכתובות (יז) דשמוש ת"ח גדול מת"ת, ושמוש דהתם היינו הבנת טעמי המשנה וסברתו

ויש לע', מה חידשה לנו התורה בהא דעוסק במצוה פטור מן המצוה. בשלמא לפי שי' הר"ן, י"ל דחי' התורה דהגם דיכול לקיים שניהם, יכול להניח המצוה השני' ולא לעשותה כיון דכבר עסוק הוא בראשונה. אבל לפי תוס', דהיכא דיכול לקיים שניהם חייב לקיימם, א"כ ע"כ עוסק במצוה וכו' הוא רק היכא דאינו יכול לקיים שניהם, וא"כ מהו החי', מהכ"ת דצריך לעזוב הראשונה ולא לעשותה כיון דעכשיו באה לו השני'. כן הק' הריטב"א, ות' דחידשה תורה דאפי' אם רוצה להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה, אין הרשות בידו, דס"ד דודאי פטור משום דאין שייך לעשות שניהם, אבל אולי אם ירצה יכול להניח זה ולעשות זה, קמ"ל (אבל גם זה ק"ק, שהרי כיון דמסברא פטור מן השני, ודאי חייב בהראשון, וא"כ מהכ"ת שיהי' יכול להניח מה שהוא חייב לעשות בכדי לעשות מה שאינו מחוייב בו, וצ"ע). עוד כ' דבא לחדש דאפי' אם יש לו מצוה שהיא קבועה לזמן, כגון ק"ש ושחיטת הפסח, וקודם לכן באה לו מצוה אחרת שתבטלנו מן האחרת אם יתחיל לעשותה, מ"מ רשאי הוא להתחיל בזו שבאה לידו עכשיו ואם יבטל מן האחרת יבטל, שאין חיוב המצוה עליו עד שיגיע זמנה, והראשונה כבר קודמת לו (וצ"ע, דמהכ"ת לומר שני החידושים, לימא דלעולם מותר להניח הראשון ולעשות השני, והתורה חי' רק דיכול להתחיל הראשון

מראי מקומות - סוכה

כה. (המשך)

ז. מאי משמע

העיר הפני יהושע בברכות (יא), מה ק' לו, הא מיותר הוא, ולמה צריך משמעות. ותי' דקו' הגמ' קאי אהא דובלכתך בדרך, דהי' שייך לומר דובלכתך בדרך לאו מיותר, דכיון דכתי' בשבתך בביתך, אפשר דהולכי דרכים פטורים משום דטרידי, קמ"ל קרא דצריכים לקרות גם בדרך, וא"כ מהכ"ת דבא למעט חתן, וע"ז השיב כי דרך, וכו'.

ח. מי לא עסקינן דקא אזיל לדבר מצוה וקא אמר רחמנא ליקרי

וק', א"כ קרא למה לי, מהכ"ת שיהי' פטור שהתורה צריכה לרבות דאפי' עוסק במצוה חייב לקרות. ופי' הריטב"א דקו' הגמ' היא דמהכ"ת דבא הפסוק למעט חתן מק"ש, דלמא לגופי' איצטריך, ולרבוויי היכא דלא עסק במצוה ממש (דעוסק במצוה ממש פטור משום דרשה דבשבתך בביתך), אלא דאזיל לדבר מצוה, דכיון דעוסק במצוה ממש פטור מק"ש, איצטריך קרא לרבוויי מי שאינו עוסק במצוה ממש אלא דאזיל לדבר מצוה.

ט. אי הכי אפי' כונס את האלמנה נמי

פי' תוס' בברכות (ט: ד"ה א'), אא"ב טעמא משום טרדא, שפיר יש לחלק בין בתולה לאלמנה, אבל אם הטעם משום עוסק במצוה, מ"ש.

י. טרדא דרשות

פרש"י, דאף דחייב לנהוג אבלות, מ"מ אינו חייב להצטער. ובהערות להגרי"ש כ' דנראה מסוגיין דאין שום חיוב על האבל להצטער, אבל במנחת שלמה כ' להק' ע"ז, דאיך אפשר לבכות בלי צער, ומבואר בכמה דוכתי דמדה רעה היא שלא לבכות על מת. ולכן ביאר דכוונת רש"י רק דאינו חייב להצטער צער גדול עד כדי כך שאינו יכול לקיים המצוה, אבל ודאי מצוה להצטער, ולא רק לקיים פעולות צער.

הנקרא בשם גמ', וא"כ י"ל דבאמת בשמוש ת"ח אמרי' עוסק במצוה פטור מן המצוה. ובמנחת שלמה כאן ג"כ הק' קו' זו, וכ' דאולי נוסע ללמוד תורה, דהיינו להסתדר בבית התלמוד עדיף טפי. (אגב, בענין זה דמבטלין ת"ת להלוויית המת והכנסת כלה, ע' בהליכות שלמה (תפלה, פרק י"ג, ארחות הלכה 22) שהביא מעשה מהגרש"ז אויערבך והגר"מ פיינשטיין, ע"ש).

ה. ולהקביל פני רבו

כ' הערוך לנר דלכאו' משמע מכאן דאמרי' דעוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, שהרי לכאו' מצות הקבלת פני רבו ברגל אינה מצוה דאורייתא, אבל כ' לדחות דאפשר דבאו ג"כ ללמוד תורה. ועוד י"ל דאולי גם בהקבלת פני רבו איכא מצוה דאורייתא מ'את ה' אלקיך תירא' (וצ"ע אם כוונתו דיש בכך חיוב משום את ה' וכו', או רק קיום מצוה, ונפק"מ אם אמרי' במצוה קיומית עוסק במצוה וכו'. אבל בהערות להגרי"ש כ' להביא ראי' מכאן דגם העוסק במצוה דרבנן פטור ממצוה דאורייתא, וכ"כ הביאוד"ל (עב, ד) בשם הפמ"ג, והק' מנין לו זה, ואולי מקורו מרש"י כאן. וע' לקמן מש"כ עוד בזה.

ו. בשבתך בביתך פרט לעוסק במצוה

ובהמשך מבואר דהדרשה היא בשבת דידך ובלכת דידך מחייבינן לקרוא ק"ש, אבל לא בשבת ובלכת מצוה. ואי' בקובץ שעורים (ב, ל"ב) דלכאו' יוצא מזה דגם מצוה דרבנן יכולה לפוטרו ממצוה דאורייתא, דהא סכ"ס לאו שבת ולכת דידי' הוא. וכן מי שעוסק בספק מצוה, כיון דסכ"ס לאו שבת ולכת דידי' הוא, שוב יכול לפוטרו מעשיית מצוה ודאית, ודלא כמש"כ השאגת ארי' (ס' לז), דהעוסק בספק מצוה אינו פטור מודאי מצוה. אבל כ' דאולי זה אינו, די"ל דאין המיעוט על שבת שאינו שלכם, אלא על שבת של מצוה דוקא, וע"ש שהביא דוגמאות לזה. וע"ע בהערות להגרי"ש דג"כ נקט דספק מצוה אינו פטור מודאי מצוה, חוץ מצדקה, דכיון דאולי אינו חייב ליתן הצדקה, וכ' הר"ן בנדרים (י) דספק צדקה פטור, א"כ י"ל דגם כאן פטור.